

Balogh Tamás
intézetvezető helyettes, MOKK Közgazdász Intézet
ORCID: -

RECENZIO

**Schlosser Annamária: Egyházak és vallási közösségek a polgári jogban
című könyvéről**

REVIEW

**Review of Annamária Schlosser's book **Churches and Religious
Communities in Civil Law****

[DOI: 10.66103/KK.2026.3.8](https://doi.org/10.66103/KK.2026.3.8)

A Közgazdász Akadémia Kiadó gondozásában jelent meg dr. Schlosser Annamária PhD. *Egyházak és vallási közösségek a polgári jogban* című monográfiája.

Schlosser Annamária immár két évtizede foglalkozik az állami egyházjoggal, az egyház és a jog kapcsolódási pontjainak vizsgálatával, amelyről a témában publikált tanulmányai és doktori értékezése¹ egyaránt tanúskodnak. A 2026-ban megjelent monográfiájában ennek a széles körű kutatói munkának az eredményeit foglalta össze. Tekintettel arra, hogy az egyházak, vallási közösségek és a polgári jog viszonyrendszerét ilyen átfogó módon bemutató munka még nem született, a művet joggal nevezhetjük hiánypótlónak.

Amint azt a szerző a *bevezetésben* is jelzi, a kötet kettős célt szolgál. Egyfelől azoknak a gyakorló polgári jogászoknak, bírásoknak, ügyvédeknek, közgazdászoknak, jogtanácsosoknak kíván hasznos segítségül szolgálni, akik a munkájuk során egyházzal és vallási közösséggel találkoznak, másfelől maguknak az egyházaknak, egyházi vezetőknek, egyházak képviselőinek is segít eligazodni a polgári jog komplex világában.

A könyv az állami egyházjognak azon szeletét mutatja be, amely a polgári jog körébe esik. Kizárólag a polgári joggal foglalkozik, azaz nem tárgyal közjogi,

¹ Schlosser Annamária, Az egyházi jogi személy a régi és az új egyházügyi törvényben. Sapiencia Iuris Nr. 3., L'Harmattan, Budapest, 2012.

büntetőjogi és munkajogi kérdéseket. A kötet következetesen igazodik a Polgári törvénykönyv struktúrájához és a Ptk. egyes könyvei szerinti tartalmi rendben halad végig a tárgyalandó kérdéseken. Egyedül a családjogot nem érinti, miután az teljes mértékben az állami jog által szabályozott terület, és az egyházi és polgári házasságkötés elvi kapcsolódásait már több tanulmány részletesen feldolgozta. Az állami egyházjogon belül kizárólag a kollektív vallásszabadság körébe tartozó kérdéseket tárgyalja, ennek megfelelően az egyéni lelkiismereti- és vallásszabadsághoz való jog érvényesülése, az egyéni jogvédelem nem képezi a könyv tárgyát.

A szerző több olyan alapvető kérdést emel ki, amelyekre a kötetben választ kívánt adni. Ezek közé tartozik különösen az egyház és a vallási közösség polgári jogi fogalmának meghatározása, ügyleti forgalomban betöltött szerepük, a más jogi személyekhez képest őket megillető speciális többletjogok, továbbá az egyházjog és az egyházak belső normáinak érvényesülése a polgári jogviszonyokban.

A szerző a *II. részben* vizsgálja a téma szempontjából kiemelkedően fontos *egyházi autonómia kérdéskörét, valamint a belső egyházi szabály és a polgári jog viszonyát*. Az Alaptörvény VII. cikke alapján az állam és a vallási közösségek különváltan működnek. A vallási közösségek önállóak. Ennek az alkotmányos szabálynak a részletszabályait bontja ki az egyházügyi törvényünk². A törvény 8. szakasza rögzíti, hogy az állam a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre. A vallási közösség belső szabályon alapuló döntését állami szerv nem módosíthatja vagy bírálhatja felül, a jogszabályban nem szabályozott belső jogviszonyokból eredő jogviták elbírálására állami szervnek nincs hatásköre. Az egyházak számára biztosított autonómiából, a belső szabályok tiszteletben tartásának elvéből ugyanakkor okszerű módon következik az is, hogy a vallási közösség belső szabálya alapján hozott határozat érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható, azt állami hatóság nem vizsgálhatja. Az állam által az egyházak számára garantált autonómiának tehát kettős vetülete van. Egyfelől az állam nem irányíthatja, felügyelheti a vallási közösségeket, akik szabadon alkothatják meg belső szabályaikat, másfelől a vallási közösségek sem vehetik igénybe az állami kényszert a belső szabályaik érvényre juttatására. Ezek a jogi alapvetések a kötet jelentős részét átszövik, és több alkalommal visszaköszönnek a szerző által bemutatott ítélkezési joggyakorlatban is.

A szerző a *III. részben* mutatja be a vallási közösségek jelenleg hatályos négyes felosztását: bevett egyház, bejegyzett egyház, nyilvántartásba vett egyház és vallási egyesület. Amint azt kifejti, a változó jogszabályi környezet komoly kihívást jelent a jogalkalmazók számára, miután a rendszerváltás óta ez már az ötödik

2 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról (továbbiakban: Ehtv.)

kategóriarendszer, amellyel dolgoznunk kell. Ráadásul a hatályos szabályozásban szerepel a legtöbb vallási közösség típus, amely a szerző szerint nemcsak a jogalkalmazók munkáját nehezíti meg, hanem a vallási közösségek számára sem jelent számottevő előnyt. Schlosser Annamária jogtörténeti áttekintést ad, ismerteti a szabályozás legfontosabb időbeni változásait és röviden összefoglalja az egyes vallási közösségek főbb jogi ismérveit. Külön foglalkozik a szerző az egyházak „kettős” jogi személyiségének problematikájával. Bíróági joggyakorlaton keresztül vizsgálja meg azt a kérdést, hogy az egyházi jogi személy tekinthető-e egyúttal egyéb törvény szerinti jogi személynek is. Áttekinti a belső egyházi jogi személyek jogalanyiságával és az egyházi jogi személy jogképességével, tevékenységeivel kapcsolatos kérdéseket. Az egyházak képviselőire és tagságára vonatkozó szabályok rövid bemutatását követően vizsgálja meg azt a kérdést, hogy az egyházakat milyen mértékben illeti meg a személyiségi jogvédelem. A szerző rámutat, hogy a vallási közösségeket megillető jogvédelem köre szűkebb, mint más személyeké, ami részben azzal magyarázható, hogy e közösségek közszereplőnek minősülhetnek. Schlosser Annamária részletekbe menően elemzi az egyházakat érintő sajtó-helyreigazítási, valamint név- és titokvédelmi perekben született bíróági döntéseket. Külön említést érdemel a gyónási titokkal összefüggésben felmerült jogvita. A szerző szerint a vallási közösség oldaláról megközelítve a gyónási titok egy speciális magántitok-típus, amely különbözik más jogi személyek magán-, üzleti vagy hivatali titkaitól. A gyónási titokhoz fűződő jognak három alanya lehet: a magánszemély (gyónó személy), gyóntató, illetve a vallási közösség, amely közvetve a titok birtokosává válhat. Utóbbit is megillette a titokvédelem, tehát – akárcsak az egyházi személy – az egyház, mint jogi személy sem köteles a birtokában lévő információt az állami hatóság tudomására hozni. Az ismertetett jogesetben azonban a bíróság szerint a vallási szervezet adatkezelési tevékenységének vizsgálata során, adatkezelés jogszerűségének megállapítása érdekében az állami hatóság gyónási titkokat tartalmazó iratokat az érintettek hozzájárulása nélkül is vizsgálhat és lefoglalhat. A vizsgált jogeset kapcsán a szerző rámutat, hogy bár az adatvédelem és a polgári jogi titokvédelem között vannak érintkezési pontok, tárgyak, jogági hátterük és szankciórendszerük tekintetében elkülönülnek egymástól.

A dologi jogi aspektusokat elemző IV. rész középpontjában az egyházi vagyon problematikája áll. A szerző bemutatja, hogy a német jogrendszerben a szakrális és vallási célú vagyontárgyak (res sacrae) kiemelt alkotmányos oltalmat élveznek, ami a bíróági végrehajtás alóli mentességükben is testet ölt. Ezzel szemben a hatályos magyar tételes jog nem tartalmaz különös szabályokat a dolgok e speciális csoportjára nézve. Egyedül a Vht. 90. §-a körében részesülhetnek mentességben azok az ingóságok (pl. liturgikus eszközök), amelyek az egyházi személy hivatásának gyakorlásához szükségesek. A szerző kritikusan szemléli ezt a jogalkotási

hiányosságot, miként azt is, hogy nincsenek speciális rendelkezések az egyházak res sacrae körén kívül eső vagyonaára. Az Ehtv. ugyanis nem tartalmaz normákat a működő vallási közösségek javaira nézve, és kizárólag a megszűnő egyházi jogi személyek vagyonának sorsát rendezi.

Amint azt a szerző az *Egyházak, vallási közösségek polgári jogi szerződései* címet viselő V. részben kifejti, az egyházi jogi személyek a polgári jogviszonyokban korlátozás nélkül részt vehetnek, teljes körű szerződési szabadságot élveznek. Több jogvita tárgyát képezte az a kérdés, hogy a vallási közösség sikerrel hivatkozhat-e a belső egyházi normák megsértésével kötött ügylet érvénytelenségére abban az esetben, ha a képviselő a felettes egyházi szerv kötelező jóváhagyása nélkül tett jognyilatkozatot. A bíróságok rámutattak, hogy a jogi személy szervezeti képviselőjének képviseleti jogköre fogalmilag teljes körű, annak harmadik személyekkel szemben történő korlátozása és nyilatkozatának jóváhagyáshoz kötése harmadik személyekkel szemben csak abban az esetben hatályos, ha a harmadik személy a korlátozásról vagy a jóváhagyásnak a szükségességéről és annak hiányáról tudott vagy tudnia kellett volna. A vizsgált esetekben a bíróságok azt állapították meg, hogy az egyház honlapján vagy más módon közzétett belső egyházi szabályok, korlátozások nem elegendőek annak megállapításához, hogy a szabályok tartalma a másik fél előtt ismert volt.

Az egyházi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződésekre – az egyházi autonómia elvéből fakadóan – a polgári jog szabályai nem alkalmazhatóak, azok teljesítése állami kényszer útján nem kényszeríthető ki. Kivételt képezhet ez alól az az eset, amikor a felek visszatérő szolgáltatásban állapodtak meg. A szerző által ismertetett jogesetben a bíróság ennek fényében a halál évfordulójára, ellenérték fejében megrendelt emlékharangozásra irányuló megállapodást vállalkozási szerződésnek minősítette, és a teljesítés elmaradása miatt megállapította a szerződésszegést. A szerző ugyanakkor arra is rámutat, hogy az állam bizonyos polgári jogi szerződések esetében sajátos többletjogokat biztosít az egyházi jogi személyeknek.

A szerző az *Egyházak és vallási közösségek polgári jogi felelősségét és helytállási kötelezettségét* tárgyaló VI. részben rávilágít, hogy az egyházügyi törvény különös szabálya hiányában, az egyházak kontraktuális és deliktuális felelősségére a Ptk. szabályai irányadóak. Az egyházak széles körben folytatnak közcélú tevékenységet, ezért jogállásukat tekintve a magánjog és közjog határán helyezkednek el. Ennek ellenére közhatalmi jogosítványokkal nem rendelkeznek, így közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősségük fogalmilag kizárt. Az egyházak polgári jogi felelősségével kapcsolatos ítélkezési gyakorlat elemzése során a szerző jogalkotási hiányosságot azonosít: az egyházügyi törvényből ugyanis nem vezethető le az egyházak mögöttes helytállási kötelezettsége a belső egyházi jogi személyeik tartozásaiért. A fejezet részletesen kitér a vezető tisztségviselő,

az alkalmazott, illetve a tag károkozásáért való felelősség bírósági gyakorlatának ismertetésére is. Ugyancsak a bírósági ítéletek tükrében vizsgálja meg a vallási közösség felelősségének kérdéseit egyes polgári jogi ügyekben, így különösen az egyházi jogi személy tagja, alkalmazottja, képviselője által a jogi személy tevékenységi körében eljárva elkövetett személyiségi jogsértésekkel összefüggésben.

Az Öröklési jogról szóló VII. részben a szerző az öröklés és a vallás viszonyának tárgyalásakor rávilágít arra, hogy az öröklési jogintézményeink egy része közvetlen vallási eredetű. Igazán érdekes a szerző eszmefuttatását olvasni, amint bibliai történetek (pl. tékozló fiú, gyilkos szőlőművesek) tényállási elemeit felelteti meg a hatályos öröklési jogunk egyes jogintézményeinek. A szerző a nemzetközi öröklési jog felé is tesz egy rövid kitérőt, amikor az egyházi személyek után történő öröklés kapcsán Joseph Ratzinger hagyatéki ügyét ismerteti. A német-vatikáni állampolgár XVI. Benedek pápa halálát követően a német hagyatéki bíróságnak azt kellett vizsgálnia, hogy fennáll-e a joghatósága a hagyatéki eljárás lefolytatására. Miután a pápának harmadik államban (Vatikán) volt a szokásos tartózkodási helye és utána Németországban hagyatéki vagyontárgy nem maradt, a német bíróság megállapította joghatósága hiányát, figyelemmel arra, hogy az Európai Öröklési Rendelet (650/2012 EU r.) 10. cikkében foglalt kiegészítő joghatósági szabályok alapján sem járhatott el az ügyben.

A szerző azt a kérdéskört is elemzi, hogy a vallási közösségek örökölhetnek-e a tagjaik és a híveik után. Az egyházi jogi személyek végintézkedés útján történő öröklése kapcsán rámutat arra, hogy a gyakorlatban milyen nehézségekkel járhat az örökösként nevezett vallási közösség (pl. máltai lovagrend) egyértelmű beazonosítása. A termőföld öröklése kapcsán is megmutatkozik bizonyos vallási közösségek speciális helyzete, figyelemmel arra, hogy a földforgalmi szabályok szerint a bevett egyház vagy annak belső egyházi jogi személye végintézkedéssel megszerezheti a föld tulajdonjogát.

Schlosser Annamária a rövid összegzésében (*VIII. rész*) megállapítja, hogy a magyar állami egyházjog polgári jogi része a rendszerváltás óta eltelt időszakban jól elhatárolható joganyaggá állt össze. A jogszabályok által csak részben lefedett területeken (vagyonjog, személyiségi jog) az ítélkezési gyakorlat igyekszik betölteni az űrt, biztosítani a jogértelmezést és lefektetni az alapvető jogelveket. A joggyakorlat elemzését követően a szerző arra a következtetésre jut, hogy a bíróságok a forgalom biztonságát és a hitelezők védelmét szem előtt tartva az egyházi jogi személyek sajátosságait nem veszik kellő mértékben figyelembe, jogviszonyaikat sok esetben más jogi személyekével egyezően bírálják el. A bíróságok a szerződésszegésért való felelősség körében meglehetősen szűk körben ismerik el a belső egyházi szabályok alkalmazhatóságát. Számos elvi jelentőségű kérdésben még nem alakult ki bírósági gyakorlat, ugyanakkor előre látható, hogy a jogalkalmazói praxisban egyre több, az egyházakat érintő elméleti kérdés fog felmerülni.

A gyakorló polgári jogászok számára épp a fentiek miatt szolgálhat hasznos segítségül Schlosser Annamária monográfiája. A hosszú múltra visszatekintő kutatásainak megfelelően a szerző rendkívül gazdag és sokszínű forrásanyagot dolgozott fel. Hatalmas mennyiségű bírósági ítéletet vizsgált meg, elemzett és foglalt össze a könyvében.

Külön elismerést érdemel, hogy a szerző számos önálló, markáns és jól artikulált kritikai észrevételt fogalmaz meg mind a jogalkotói tevékenységgel, mind a bírósági ítélkezési gyakorlattal szemben. Éles látással mutat rá a szabályozási hiányosságokra és a jogrendszer anomáliáira, így többek között az egyházi jogi személyek túlságosan összetett, cizellált kategorizálására.

A kötet tudományos értékéhez érdemben hozzájárul a nemzetközi kitekintés. A téma meglehetősen szűkös hazai szakirodalmát kiegészítendő külföldi, elsősorban német és angol nyelvű szakirodalmat kutatott és ismertetett a művében. Számos aktuális külföldi cikk, érdekes jogeset, tanulmány feldolgozásával színesítette a monográfiáját. A szerző láthatóan mélyrehatóan ismeri a német szabályozást, amelyet szervesen állít párhuzamba a hazai jogi környezettel.

A mű gyakorlati hasznát jelentősen növeli a gazdag esetjog bemutatása, amelyben számos figyelemreméltó jogeset elemzése színesíti a gondolatmenetet. Említést érdemel a könyv esztétikai megjelenése is: a borítóválasztás és az igényes nyomdai kivitelezés egyaránt emeli a kötet színvonalát.

Mindenképpen tiszteletre méltó, hogy a szerző gyakorló közjegyzőként, hivatása mellett végzett komoly kutatómunkát és alkotta meg a monográfiáját, amely mind a jogalkalmazók, mind az érintett egyházi és vallási közösségek számára értékes és hasznos olvasmányként szolgálhat.